

FROM ECONOMIC GROWTH FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: THE ROLE OF THE STATE

Slatenkova M.A.

This article deals with the problems formation of a new relationship to national development including focusing on social and environmental development. In modern conditions concept of economic growth is subjected to severe criticism by actively changing the environment, increase the number of inhabitants of the planet and tightening environmental component. So it makes sense to consider the role of the state within the concept of sustainable development, which is at present more fully reveals the urgent problems and their solutions.

Key words: economic growth, sustainable development public policy.

УДК 339.9.009.12

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

К. З. Назиров, аспірант

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Розглянуто уявлення стосовно змісту та структури національної конкурентоспроможності. Проаналізовано стан конкурентоспроможності України на сучасному етапі. Проведено порівняння рейтингу конкурентоспроможності пострадянських країн. Охарактеризовано зміни макроекономічного середовища, що вплинули на поліпшення конкурентоспроможності національної економіки.

Ключові слова: конкурентоспроможність, інновації, макроекономічне середовище, субіндекси, економічне зростання.

Постановка проблеми. Історично та логічно концепцію конкурентоспроможності національної економіки створено на теорії використання в розподілі праці порівняльних переваг національних економік (дешевої праці, багатих природних ресурсів, сприятливих географічних, кліматичних та інфраструктурних умов тощо).

Спочатку конкурентні переваги поширювалися на базові фактори виробництва індустріального типу. В постіндустріальному суспільстві до них приєдналися інноваційні чинники. Протиставлення базових та інноваційних

чинників є неправомірним, особливо в умовах нової індустріалізації. Завдяки їх інтеграції посилюється конкурентоспроможність країни у глобальному просторі.

Конкурентоспроможність країни — це сукупність властивостей, притаманних національній економіці, які визначають здатність країни конкурувати з іншими країнами. Рівень конкурентоспроможності країни визначається за різними методиками. У наукових дослідженнях глобальної конкурентоспроможності провідними міжнародними організаціями, які займаються ранжуванням країн за рівнем конкурентоспроможності, вважаються Всесвітній економічний форум (World Economic Forum) та Міжнародний інститут розвитку менеджменту (The International Institute for Management Development (IMD)).

Відповідно до методик Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) для кожної країни визначається зведений індекс, який розраховується на базі макроекономічних показників. Ці показники вважаються найбільш важливими для економічного зростання. Особливого значення набувають аналіз рейтингу конкурентоспроможності України, виявлення слабких місць та перспективних напрямів поліпшення економічного стану в середньо- та довгостроковому періодах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В економічній науці спостерігається посилення уваги до проблеми національної конкурентоспроможності. Стійкий інтерес до цієї проблематики пояснюється зростанням невідзначеності та необхідності пошуку шляхів ефективного реформування економіки країни задля підвищення її конкурентних переваг. Серед українських учених суттєвий внесок у дослідження національної конкурентоспроможності здійснили А. Гальчинський, В. Геєць, А. Гриценко, Г. Волинський, О. Яременко та ін.

Формулювання цілей. Метою статті є аналіз рейтингу конкурентоспроможності України, порівняння його з рейтингами інших пострадянських країн, виявлення найбільш проблемних питань, вирішення яких є першочерговими для національної економіки.

Вклад основного матеріалу. В економічній науці розрізняють глобальну конкурентоспроможність країни на світових ринках, конкурентоспроможність країни на національному ринку та конкурентоспроможність на макрорівні (рівні фірми). Згідно із заявленою метою зупинимося на дослідженні глобальної конкурентоспроможності країни.

Аналіз рейтингів конкурентоспроможності України та деяких інших країн здійснено за матеріалами щорічних доповідей з конкурентоспроможності, підготовлених ВЕФ.

ВЕФ розпочав розраховувати Глобальний індекс конкурентоспроможності (ГІК) та оприлюднювати щорічні звіти. З 1979 р. Україну було включено до рейтингу в 1997 р. Індекс складається з 12 субіндексів:

- державні та суспільні установи;
- інфраструктура;
- макроекономічна стабільність;
- охорона здоров'я та початкова освіта;
- середня, вища та професійна освіта;
- ефективність товарного ринку;
- ефективність ринку праці;
- рівень розвитку фінансового ринку;
- технологічна готовність;
- розмір ринку;
- вдосконалення бізнесу;
- інновації.

Оцінка даних субіндексів на 2/3 складається з даних, отриманих шляхом опитування респондентів, на 1/3 — зі статистичних даних. Зважаючи на складність проведення оцінки та охоплення значної кількості сфер життєдіяльності суспільства, в основу аналізу ГІК 2011/2012 покладено наявні на момент оцінки дані за 2009–2010 рр. Кількість країн-учасниць щодо попереднього Звіту 2010/2011 збільшено зі 139 до 142 (включено Беліз, Йемен і Гаїті) [1].

За даними Звіту загальний рейтинг очолила Швейцарія. Сполучені Штати Америки, які тривалий час залишалися лідером рейтингу, посіли п'яте місце. До десятки кращих (як і у 2010/2011 рр.) увійшли Сінгапур, Швеція, Фінляндія, Німеччина, Нідерланди, Данія, Японія та Велика Британія.

Україні після падіння протягом двох попередніх років на 17 пунктів, у рейтингу ГІК 2011/2012 вдалося піднятися на сім пунктів і зміститися з 89 (серед 139 країн у рейтингу ГІК 2010/2011) до 82 місця (серед 142 країн).

Серед країн СНД останнє місце у рейтингу посідає Киргизія (126-те в рейтингу ГІК), перше місце — Азербайджан (55-те місце). Поруч з Україною залишаються Грузія (88-ме місце) та Вірменія (92-ге місце), Росія посіла 66-те місце (погіршила свої позиції на три пункти). Завдяки змінам Україні вдалося скоротити відставання від Росії з 26 пунктів у попередньому рейтингу до 16 пунктів у поточному [2].

Проаналізуємо, за рахунок поліпшення яких складових Україні вдалося змінити своє місце у рейтингу.

Підвищення місця України у Глобальному рейтингу відбулося завдяки поліпшенню низки субіндексів, які знаходяться (за умовною класифікацією) у категорії критичних відставань (рисунок).

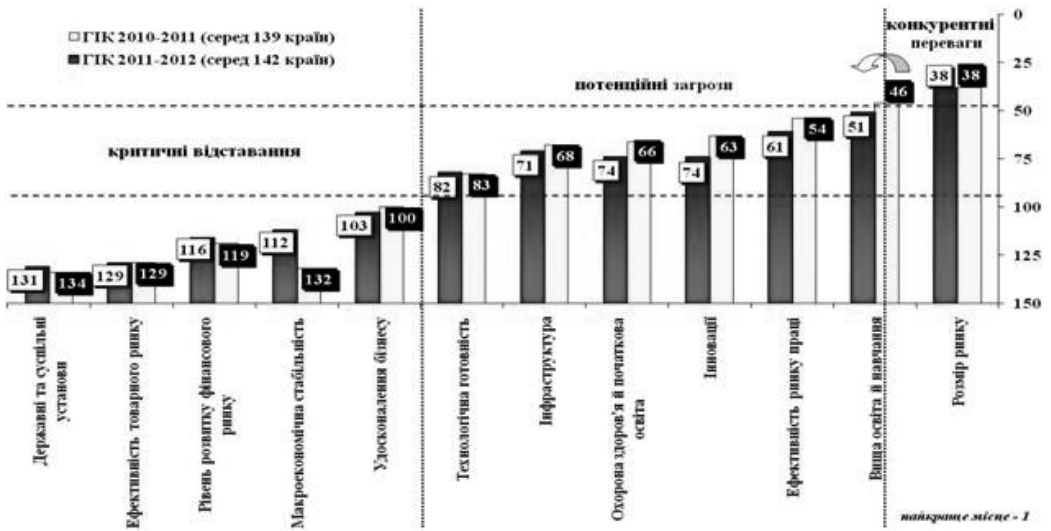

Рис. Структура ГК України у звітах 2010/2011 – 2011/2012

Найкращий результат серед складових індексу конкурентоспроможності України продемонстрував субіндекс «Макроекономічне середовище» — зростання на 20 пунктів. Поліпшення цього субіндексу сталося завдяки досягненню кращих показників розвитку національної економіки на тлі більш повільних темпів відновлення економік країн світу після фінансової кризи 2008–2009 рр. Так, рейтинг зріс за показниками «дефіцит державного бюджету» (на 29 пунктів), «дисконтна ставка центрального банку країни» (на 22 пункти), «рівень внутрішніх національних заощаджень» (на 11 пунктів) та «індекс споживчих цін» (на 8 пунктів). Завдяки загальній макроекономічній стабілізації показник «кредитний рейтинг країни» зріс на 9 пунктів. Однак нагромадження боргових зобов'язань у період розгортання фінансової кризи та подолання її наслідків призвело до зростання державного боргу, що негативно вплинуло на показник «державний борг» (зниження на 24 пункти).

Також у сфері критичного відставання поліпшилося оцінювання субіндексів «Рівень розвитку фінансового ринку» (на три пункти) та «Державні та суспільні установи» (на три пункти). Отримані позитивні результати стали можливими завдяки діям уряду України зі стабілізації ринку фінансових послуг та започаткуванню системної реформи в адміністративній сфері. Так, свої значення у субіндексі «Рівень розвитку фінансового ринку» підвищив показники доступності позикового капіталу (на сім пунктів) через зростання довіри банків до позичальників та збільшення їх ресурсної бази, а також показник присутності венчурного капіталу на внутрішньому ринку (на

2 пункти). Субіндекс «Державні та суспільні установи» поліпшувався в основному завдяки зростанню рівня неупередженості представників виконавчої влади (на 32 пункти), а також рівня суспільної довіри до політиків (на сім пунктів).

Як відмічають автори Звіту стосовно України, вона демонструє низку конкурентних переваг. Добре освічене населення, ефективний та гнучкий ринок праці, місткий ринок складають добру основу для подальшого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країни [1].

У сфері критичного відставання України за ГІК 2011/2012 мали місце і протилежні до зростання тенденції. Так, значення субіндексу «Удосконалення бізнесу» скоротилося на три пункти, що пов'язано з погіршенням умов розвитку кластерної кооперації між виробництвом і науково-дослідною сферою (падіння на 13 пунктів), готовності делегувати повноваження у корпоративному правлінні (на 11 пунктів), а також сприяння розвитку підприємницької ініціативи на локальному рівні (на дев'ять пунктів). Без змін залишився субіндекс «Ефективність товарного ринку» (129-те місце).

Проаналізовані субіндекси у сфері критичного відставання висвітлюють ті проблемні питання, вирішення яких є першочерговим для національної економіки України. Але реформування економіки потрібно здійснювати з найменшими втратами. На жаль, у попередній період не вдалося запобігти таким втратам.

Наприклад, через втрату лише п'яти пунктів субіндекс «Вища освіта та навчання» перемістився зі сфери конкурентних переваг у сферу потенційних загроз. На погіршенні позиції України у сфері вищої освіти та навчання позначилися політика скорочення витрат на підвищення кваліфікації персоналу у вітчизняних компаніях в умовах посткризового відновлення (117-те місце), низька якість шкіл професійного менеджменту (116-те місце) тощо. Разом з цим серед досягнень світового рівня слід відмітити продовження поліпшення (на шість пунктів у ГІК 2011/2012) якості викладання математичних та дослідницьких наук (36-те місце).

У сфері потенційні загрози лише субіндекс «Технологічна готовність» продемонстрував зростання (на один пункт) в основному за рахунок продовження розвитку ринку інформаційних технологій, а саме через поліпшення пропускної здатності Інтернету та його якості, а також позитивних тенденцій у напрямі впровадження підприємствами нових технологічних процесів (зростання на 14 пунктів). Інші субіндекси, що належать до категорії потенційних загроз, демонструють тенденцію до погіршення рейтингу, при цьому найбільшої втрати (зниження на 11 пунктів) Україна зазнала за субіндексом «Інновації» (74-те місце). Разом з тим експерти відзначили стабілізацію си-

туації в інноваційній сфері за складовою «Підтримка урядом розвитку передових технологій» після її значного падіння: на 31 пункт у ГІК 2009/2010 та на 27 пунктів у ГІК 2010/2011.

У сфері конкурентних переваг залишився лише субіндекс «Розмір ринку», за яким Україна зайняла свою найвищу позицію — 38-ме місце без змін відносно рейтингу попереднього року. Отже, потенціальні ринки збуту для українських товарів, як внутрішній, так і зовнішній, залишаються досить місткими і здатні інтегруватися у міжнародний розподіл праці на засадах конкурентного змагання. Докладнішої оцінці факторів впливу на національну конкурентоспроможність присвячено праці [3; 4].

У цілому оцінювання країн світу в рейтингу конкурентоспроможності 2011/2012 відбувалося на тлі загострення нових ризиків фінансової стабільності. На початок 2011 р. темпи відновлення економічного зростання у світі в цілому були досить сталими в межах прогнозованого МВФ (у квітневому прогнозі) рівня 4,4 %. Але із середини поточного року спостерігалось загострення проблем обслуговування та погашення накопичених суверенних боргів в окремих країнах Єврозони та США, що спричинило значну волатильність на світових фінансових ринках та справило негативний вплив на розвиток світової економіки (у вересні прогноз МВФ було переглянуто у бік зниження на 0,4 в. п.) [2]. З огляду на це більшість розвинених країн демонструють млявий характер «одужання». Ці процеси відображено у ГІК 2011/2012, зокрема спостерігалось погіршення позицій макроекономічного середовища у США (90-те місце проти 87 у попередньому рейтингу), Греції (80-те місце проти 67), а також продовжилося скорочення відставання між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, з 1,3 бали у 2005 р. до 0,8 у 2011 р.

Слід визначити, що оцінки глобальної конкурентоспроможності є досить суб'єктивними. Наприклад, автори статті «Оцінка конкурентоспроможності країн» наводять приклад стосовно розходження результатів рейтингів, що проводять ВЕФ та Міжнародний інститут менеджменту та розвитку в Лозанні (The International Institute for Management Development — IMD). «Так, згідно з даними МЕФ за 2011 р. Велика Британія посідала за загальним індексом конкурентоспроможності 10-те місце, а за оцінкою IMD — лише 20-те; Швейцарія — відповідно перше і п'яте, Фінляндія — четверте і 15-те, Нідерланди — сьоме і 14-те, США — п'яте і перше, Індія — 56-те і 32-ге місця» [5, с. 14].

Існує безпосередній зв'язок між проблемою конкурентоспроможності економіки України і нагальними завданнями розвитку держави. Останніми роками досить чітко виявилися такі загрози конкурентоспроможності української економіки, як невдалі спроби адаптуватися до процесів глобалізації

економіки; підвищення залежності від кризових збурень цін на світовому ринку; посилення ризиків світових фінансових криз; високий рівень зовнішньої заборгованості; швидкі зміни валютного курсу національних грошей; незбалансованість бюджету і зростання інфляції; загострення соціальних проблем населення; значний рівень корупції і тінізації економіки та ін. На сьогодні Україна займає досить низькі позиції щодо конкурентоспроможності національної економіки. Таке відставання пов'язане з великою кількістю негативних економічних, політичних та соціальних факторів. Проте існують перспективи розвитку української економіки як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку [6].

Висновки. Для створення державної стратегії конкурентоспроможності визначальну роль відіграє макрорівень або конкурентоспроможність національної економіки. Без науково вибудованої державної стратегії неможливо домогтися зростання конкурентоспроможності на мезо- та мікрорівнях. Підвищення конкурентоспроможності української економіки та перехід на інноваційний шлях розвитку є ключовим завданням державної економічної політики, головна мета якої — створення передумов до вступу України в ЄС зі зменшенням розриву в рівні та якості життя. Оцінювання конкурентоспроможності національної економіки відіграє велику роль у становленні та розвитку самої держави. За допомогою певних показників можна визначити загальний рівень розвитку держави, основні проблеми та перспективи розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ізосімова Н. Конкурентоспроможність України після кризи: десять сходинок униз [Електронний ресурс] / Н. Ізосімова // Дзеркало тижня — 2010. — №25(805) — Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2020/69942/>.
2. The Global Competitiveness Report 2011–2012. — Geneva, 2011; IMD World Competitiveness Yearbook, 2011. — Lausanne, 2011
3. Белейченко О. Г. Чинники впливу на конкурентоспроможність економіки / О. Г. Белейченко // Економіка та держава. — 2009. — №8. — С. 33–35.
4. Крищенко Д. В. Визначення рівня конкурентоспроможності української економіки / Д. В. Крищенко // Зовнішня торгівля: право та економіка. — 2008. — №4. — С. 51–57.
5. Кондратьев В. Оценки конкурентоспособности стран / В. Кондратьев, А. Егоров, С. Аукционек // Мировая экономика и междунар. отношения. — 2013. — №2. — С. 12–25.
6. Розгон І. В. Сучасні чинники впливу на конкурентоспроможність економіки / І. В. Розгон // Економіка та держава. — 2009. — №10. — С. 30–31.

КОНКУРЕНТОСПОБНОСТЬ УКРАИНЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

К. З. Назыров

Рассмотрены представления по содержанию и структуре национальной конкурентоспособности. Проанализировано состояние конкурентоспособности Украины на современном этапе. Проведено сравнение рейтинга конкурентоспособности постсоветских стран. Охарактеризованы изменения макроэкономической среды, повлиявших на улучшение конкурентоспособности национальной экономики.

Ключевые слова: конкурентоспособность, инновации, макроэкономическая среда, субиндексы, экономический рост.

COMPETITIVENESS OF THE ECONOMY OF UKRAINE AT PRESENT

Nazyrov K. Z.

The ideas about the contents and structure of the national competitiveness are considered, the competitiveness of Ukraine at present is analyzed. Comparison of competitiveness of post-Soviet countries is investigated. The changes in the macroeconomic environment that influenced the improvement of competitiveness of the national economy are characterized.

Key words: competitiveness, innovation, macroeconomic environment sub-index, economic growth.